

**Soli pa solim
ilgtspējas
virzienā**

Rokasgrāmata
uzņēmējiem

**Klimata
politikas līkloči un
finansējums ilgtspējīgu
risinājumu ieviešanai**

Saturs

1. nodaļa

Klimata un vides politikas līkloči 3

2. nodaļa

Finansējums ilgtspējīgu risinājumu ieviešanai uzņēmumā. 11

Izmantotie avoti 18

Klimata un vides politikas līkloči

Klimata pārmaiņu mazināšana un ilgtspējīga attīstība iet roku rokā ar globāliem, reģionāliem un nacionāliem politikas un likumdošanas procesiem. Kā jau rokasgrāmatā iepriekš minēts, tieši likumdošanas izmaiņas būs viens no pārmaiņu katalizatoriem uzņēmumiem jaunu ekonomisko sakarību iedibināšanai. Nākamajos gados šo izmaiņu būs daudz, tāpēc vēlējāmie nedaudz iezīmēt pamatjautājumus un virzienus politikas dokumentu veidošanā, kam uzņēmumiem būtiski pievērst uzmanību.

Globālais konteksts

Kopš 1990. gadu sākuma pasaules valstis ir atzinušas klimata pārmaiņas par būtisku problēmu, debatējot un cenšoties rast risinājumus iespējam klimata pārmaiņas mazināt. 1992. gadā tika parakstīta Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām (*UNFCCC*), kuru ir ratificējušas 197 valstis. Šis bija pirmais globālais līgums, kas izteikti pievērsās klimata pārmaiņām.

UNFCCC ietvaros tika izveidots ikgadējs forums, kas pazīstams kā Līgumslēdzēju pušu konference (*Conference of the Parties* jeb *COP*), kuras galvenais uzdevums ir vērtēt panākto progresu un izvērtēt nacionālos pārskatus. Šī formāta ietvaros sarunas ir rezultējušās ar vairākiem svarīgiem dokumentiem, tostarp Kioto protokolu un Parīzes nolīgumu, kas paredz samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas (*SEG*).

Parīzes nolīgums ir visvarīgākā vienošanās globālā līmenī klimata jomā, paredzot, ka valdībām ik pēc pieciem gadiem ir jāizvirza mērķi jeb nacionāli noteiktie ieguldījumi (*NDC*) klimata pārmaiņu ierobežošanai. Katram nākamajam *NDC* ir jābūt ambiciozākam, tādējādi virzoties uz Parīzes nolīgumā noteiktā mērķa sasniegšanu – ierobežot globālo sasilšanu krietni zem 2 °C, salīdzinot ar pirmsindustriālo laiku, un turpināt darbu, lai ierobežotu to zem 1,5 °C, kā arī virzīties uz klimatneitralitāti.

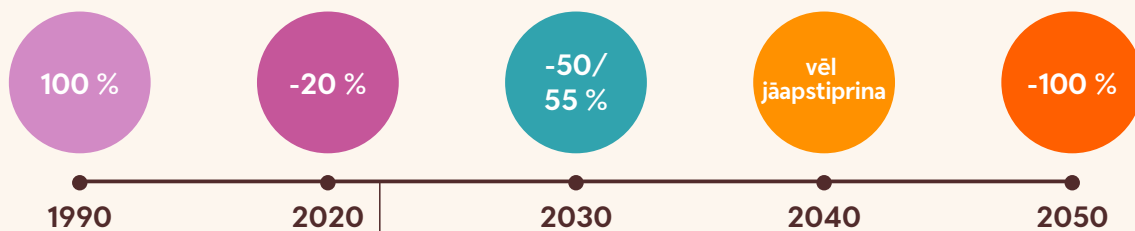
Parīzes nolīgumu 2016. gadā parakstīja 194 valstis un Eiropas Savienība (*ES*). Kaut arī *ES* valstis pašas ir līguma parakstītājas, savu nostāju tās saskaņo un izvirza kopīgus *SEG* izmešu samazināšanas mērķus *ES* līmenī. [1] 2020. gada nogalē Eiropas Padome iesniedza atjaunos *NDC* klimata pārmaiņu ierobežošanai visu *ES* dalībvalstu vārdā. [2] 2021. gada novembrī Glāzgovā norisināsies *COP26*, kas ir kā termiņš, lai valstis iesniegtu nacionālos plānus emisiju ātrākai ierobežošanai šajā desmitgadē. [3]

Eiropas Savienības klimata politika

Eiropas Savienība gadu desmitiem ir veidojusi vadošo lomu globāli klimata pārmaiņu jomā. 2020. gada decembrī ES iesniedza atjaunināto un uzlaboto *NDC* mērķi līdz 2030. gadam samazināt emisijas vismaz par 55 %, salīdzinot ar 1990. gada līmeni, [4] kā arī ES ir izvirzījusi mērķi līdz 2050. gadam kļūt par pirmo klimatneitrālo pasaules daļu.

Mērķis – klimata neitralitāte 2050. gadā

2023: ES dalībvalstis atjaunina savus nacionālos enerģētikas un klimata plānus nolūkā atspoguļot jaunus klimata mērķus.

Avots: Eiropas Komisija 2019. [5]

Lai to panāktu, ES ir pieņēmusi Eiropas zaļo kursu jeb jauno Eiropas izaugsmes stratēģiju, kuras mērķis ir uzlabot iedzīvotāju labklājību un veselību, vienlaicīgi sargājot, saglabājot un pilnveidojot ES dabas kapitālu un bioloģisko daudzveidību. Eiropas zaļais kurss ir apjomīga pasākuma pakete, kas aptver visus sabiedrības un tautsaimniecības aspektus un kuras centrālais uzdevums ir SEG samazinājums.

Avots: Eiropas Komisija 2019. [5]

Eiropas zaļais kurss ietver tādas klimatrīcības iniciatīvas kā, piemēram, Eiropas Klimata akts, kurš ES tiesībās nostiprina līdz 2050. gadam sasniedzamo klimatneitralitātes mērķi. Pēc būtības tas nozīmē, ka jebkurai ekonomiskai un uzņēmējdarbības aktivitātei tuvāko 30 gadu laikā būs jāatbilst Eiropas zaļā kursa mērķiem un no tās izrietošajiem tiesību aktiem.

Eiropas Savienības taksonomija

Lai finansētu pāreju uz klimata neitralitāti visā Eiropas Savienībā, ir būtiski virzīt finanšu līdzekļus ilgtspējīgu aktivitāšu virzienā gan ES, gan nacionālā, gan privātā sektora līmenī. Bet kā saprast un novērtēt – kas tieši ir ilgtspējīga jeb “zaļa” ekonomiskā aktivitāte?

Lai šos jautājumus risinātu, 2019. gadā kopā ar Eiropas zaļo kursu tika uzsākts darbs pie vienotas ekoloģiski ilgtspējīgu ekonomisko darbību klasifikācijas sistēmas jeb taksonomijas. To mēdz dēvēt arī par “zaļo sarakstu”. Tā ir vienota atskaites sistēma Eiropā, lai varam sakārtot savas ekonomiskās aktivitātes “pa plauktiņiem” un nomērīt – cik lielā mērā tās atstāj nospiedumu uz klimatu un biodaudzveidību, ūdens resursiem un citiem ar klimata pārmaiņām saistītiem jautājumiem. [6]

Taksonomijas ietvaros ir uzskaitītas arī sešas galvenās ietekmes jomas, pēc kurām uzņēmējiem jāvērtē sava saimnieciskā darbība, lai tā būtu pakārtota vai atbilstīga taksonomijas “zaļā saraksta” cienīgai uzņēmējdarbībai:

- klimata pārmaiņu mazināšana;
- spēja pielāgoties klimata pārmaiņām;
- ūdens un jūras resursu ilgtspējīga izmantošana un aizsardzība;
- pāreja uz aprites ekonomiku (atkritumu apjomu samazināšana un otrreizēja pārstrāde);
- piesārņojuma mazināšana un kontrole;
- kā arī bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu atjaunošana un aizsardzība. [7]

Tas dos arī investoriem iespēju vērtēt, vai uzņēmums atbilst “zaļās” ekonomiskās aktivitātes principiem, tādējādi palīdzot pārorientēt investīcijas uz ilgtspējīgākām tehnoloģijām un uzņēmumiem, kuriem ir būtiska pozitīva ietekme uz klimatu un vidi.

Kopējās klasifikācijas sistēmas mērķis ir arī uzlabot uzņēmējdarbības caurredzamību. Jebkurš uzņēmums var izmantot taksonomijas kritērijus kā kompasu, lai virzītu sava uzņēmuma pāreju uz ilgtspēju. Eiropas Komisija arī šobrīd strādā pie IT rīka, kas atvieglos taksonomijas izmantošanu, palīdzot lietotājiem vieglāk orientēties dažādos taksonomijas elementos. [7]

Taksonomija ir rīks uzņēmumiem un investoriem

Vārdnīcas tipa rīks

Sniedz skaidrību par to, kas ir ilgtspējīga aktivitāte un kādās situācijās

Mērīšanas rīks

Mēra ieguldījuma ilgtspējas un zaļo aktivitāšu līmeni uzņēmumos

Pārejas rīks

Palīdz investoriem un uzņēmumiem plānot un ziņot par pāreju uz ilgtspējīgu uzņēmējdarbību. Nosaka dažādu ekonomisko darbību mērķus un darbības virzienus

Attēls: Eiropas Komisija 2020. [8]

Tīri praktiski raugoties, šobrīd ir stājusies spēkā Taksonomijas regula, bet tā vēl nedod visus instrumentus, lai varētu klasificēt visas ekonomiskās aktivitātes. Joprojām notiek darbs pie sekundārajiem tiesību aktiem un tehniskajiem standartiem, kurus iecerēts pabeigt līdz 2023./2024. gadam. [6]

Mēģinājums dažādas ekonomiskās darbības ranžēt pēc ietekmes uz klimatu ir salīdzinoši jauns process. Nekur pasaulē vēl šāda sistēma nepastāv un nedarbojas. Eiropa būs pirmā, kur tas būs obligāti visām dalībvalstīm un finanšu tirgus spēlētājiem. Tas nozīmē, ka visi jautājumi uzreiz nebūs skaidri un noteikti būs arī savi izaicinājumi. Taksonomija noteikti būs arī elastīga un laika gaitā mainīsies, pielāgojoties arī ekonomiskai un tehnoloģiskai attīstībai. Bet viena atskaites sistēma ir kritiski svarīga, lai mēs sasniegtu klimata mērķus.”

Mārtiņš Zemītis

Eiropas Komisijas (EK) pārstāvniecības Latvijā ekonomikas padomnieks

Kam jāpievērš īpaša uzmanība?

komentē **Mārtiņš Zemītis**, EK pārstāvniecība Latvijā

Lai sasniegtu klimatneitralitāti 2050. gadā, būs jāiesaistās visām ekonomikas nozarēm, un tas ietekmēs visu uzņēmumu dzīves ciklu. Sākot no tā, kā uzņēmums tiek dibināts un iegūst resursus, beidzot ar to, kādās ēkās strādā un ar kādām mašīnām pārvietojas. Ir vairākas jomas, kam jāpievērš īpaša uzmanība.

- 1. Transports.** Transporta nozarē ir ļoti lielas ambīcijas – par 90 % samazināt SEG emisijas līdz 2050. gadam. Šajā jomā tiks darīts viss, lai samazinātu atkarību no fosilās degvielas un virzītu transporta nozari alternatīvās degvielas virzienā. Daudziem uzņēmumiem ir automašīnas savā bilancē, un Latvijā autoparks ir īpaši

vecs – vidējais vecums 12 gadu. Tāpēc būtiski šim sekot līdz, ja veic zaļo auditu uzņēmumā, jo izmaiņas likumdošanā attieksies gan uz privātām, gan kravas automašīnām, autobusiem u. c. transportlīdzekļiem. Šobrīd jau zināms, ka no 2026. gada būs nopietni iekšdedzes dzinēju pārdošanas ierobežojumi.

- 2. Ēku sektors.** Tas patērē 40 % no visas enerģijas, tāpēc svarīgi būs nodrošināt labāku ēku energoefektivitāti. Jebkuram uzņēmumam ir telpas – biroja vai ražošanas –, tādēļ uz to attieksies vairākas energoefektivitātes direktīvas, izvirzot energoefektivitāti priekšplānā. Tas būs īpaši svarīgi, ja tiks būvētas jaunas ēkas.
- 3. Aprites ekonomika.** Īpaši ražošanas nozarēs – kāds ir preču dizains? Vai ir ieviests tāds iepakojums, kuru var atdot atpakaļ un atkal izmantot? Šie būs tikai daži nosacījumi par aprites ekonomikas ievērošanu. Tas ir ciešā saiknē arī ar atkritumu apsaimniekošanu. Latvijā mēs šobrīd aprokam divas reizes vairāk atkritumu nekā vidēji Eiropā, kur tas ir tikai ¼ no visiem atkritumiem. Pārstrādājam mēs salīdzinoši maz. Latvijā aprites ekonomikas īpatsvars ir 4,6 %, kamēr Eiropā vidēji 12 %. Līdz ar to mums šajā jomā ir daudz darāmā.

Kā tas skars mazos un vidējos uzņēmumus?

Zaļā kursa ietekmi vispirms noteikti izjutīs lieli uzņēmumi, jo tiem ir augstākas prasības gan attiecībā uz klimata caurredzamību, gan piemēram, energoauditū. Mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (MVU) tas nenozīmē krāsas pārmaiņas uzreiz, jo šeit darbojas samērīguma princips. Vienlaicīgi ir vērtīgi sekot tam līdz, ņemot vērā, ka agrāk vai vēlāk tas skars jebkuru uzņēmumu.

Piemēram, kaut arī energoaudits šobrīd ir obligāts lieliem uzņēmumiem, mazie uzņēmumi, kas sāks par to domāt tagad, būs soli priekšā saviem konkurentiem, jo zinās savas “šaurās vietas” ilgtspējas jautājumos uzņēmumā. Tas dos priekšrocības arī finansējuma pieejamībā un piesaistē. Zaļie finansēšanas instrumenti būs lētāki un pieejamāki. Piegādātāji var arī lūgt nodemonstrēt, ka esi ilgtspējīgs. Plānojot uzņēmumu iegādi, pircēji vai investori arī var mērīt uzņēmuma ilgtspēju atbilstoši taksonomijai. [6]

Jebkurš neliels uzņēmums ir potenciāli liels, un jebkurš liels uzņēmums kādreiz ir sācies kā mazs. Augot un kļūstot jaudīgākiem, caurskatāmības un atklātības principi būs arvien vairāk jāizpilda. Domāt par nākotni tagad ir saprātīgs biznesa lēmums. Tie uzņēmumi, kas investēs ilgtspējas jautājumos agrāk, būs salīdzinoši labākās konkurences pozīcijās. “Zaļā pāreja” noķers uzņēmumu, kad tas kļūs lielāks.”

Mārtiņš Zemītis

Eiropas Komisijas (EK) pārstāvniecības Latvijā
ekonomikas padomnieks

Latvijas klimata un vides politika

Ņemot vērā, ka Latvija ir ES dalībvalsts un ES kontekstā rīcība klimata jomā ir dalītās kompetences joma, kurā gan ES, gan Latvija var pieņemt juridiski saistošus aktus, [9] Latvijas SEG samazināšanas mērķi ir saistīti ar ES SEG samazināšanas mērķiem. Tie tiek sadalīti divās daļās:

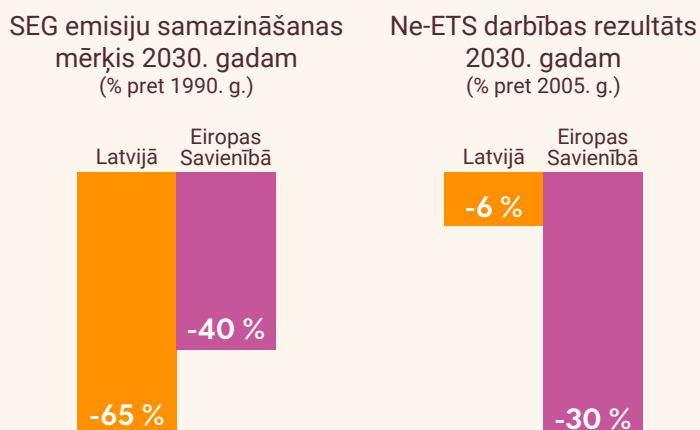
- ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (ES ETS) iekļautās darbības, par ko ir atbildīga Eiropas Komisija;
- ES ETS neiekļautās darbības jeb ne-ETS, kur mērķa izpildes saistības ir pārdalītas katrai ES dalībvalstij.

ES ETS operatori kopīgi visā ES ir jāsamazina SEG emisiju apjoms par 43 % līdz 2030. gadam (salīdzinot ar šo ES ETS operatoru SEG emisiju apjomu 2005. gadā).

Viens no ilgtermiņa plānošanas dokumentiem, kas ir vērsts uz SEG emisiju samazināšanas saistību izpildi un progresa monitoringu, ir **Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam**, kas nosaka vienotu rīcību SEG emisiju samazināšanai, izvirzot Latvijas klimatneitralitāti 2050. gadā par tās virsmērķi, attiecīgi samazinot SEG emisijas visos tautsaimniecības sektoros, un CO₂ piesaistes palielināšanai, kā arī nosakot pamatu oglekļa mazieltīpīgas attīstības pamatprincipa ietveršanu visu nozaru plānošanas dokumentos. [10]

Papildus Latvijas stratēģijai klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam kā galvenajam pamatdokumentam, uz kā balstās enerģētikas un klimata politikas plānošana Latvijā, ir **Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.–2030. gadam** (NEKP). Tas ir ilgtermiņa plānošanas dokuments, kas būs pamats tālākiem politiskiem rīcības dokumentiem. Plāns ir izstrādāts, balstoties uz ES noteiktajiem mērķiem vai starptautiskajām apņemšanām, tostarp arī virzību uz SEG emisiju samazinājumu.

Latvijas klimatneitralitātes mērķi saskaņā ar Nacionālais enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030. gadam (NEKP)

Vienlaicīgi jāērēķinās, ka NEKP bija balstīts uz sākotnējiem ES kopējiem SEG emisiju samazinājuma mērķiem – līdz 2030. gadam SEG emisijas samazināt par 40 % no 1990. gada apjoma. Tagad ir izvirzīts un apstiprināts jauns mērķis – 55 % samazinājums, līdz ar to arī Latvijā būs jāpārskata pasākumi, lai sasniegtu jauno SEG emisiju samazinājuma mērķi.

Saistībā ar mērķu izpildi tie balstās uz principa “piesārņotājs maksā”, kas nozīmē, ka tie, kas rada piesārņojumu, tiem ir jāsedz tā apsaimniekošanas izmaksas, lai novērstu kaitējumu.

NEKP ietvaros ir vairāki rīcības virzieni, kuros pamata fokuss ir energoefektivitāte, pēc iespējas mazinot energoresursu patēriņu un pārejot uz atjaunīgajiem energoresursiem. Galvenie mērķi ietver:

ēku energoefektivitātes uzlabošanu

energoefektivitātes uzlabošanu un atjaunīgo energoresursu (AER), piemēram, saules, vēja, ūdens tehnoloģiju izmantošanas veicināšanu siltumapgādē, aukstumapgādē un rūpniecībā

neemisiju AER tehnoloģiju izmantošanas veicināšanu elektroenerģijas ražošanā

ekonomiski pamatotas enerģijas pašražošanu, pašpatēriņu un atjaunīgās enerģijas kopienas veicināšanu

enerģētiskās drošības, enerģētiskās atkarības mazināšanu, pilnīgu enerģijas tirgus integrāciju un infrastruktūras modernizāciju

energoefektivitātes uzlabošanu transporta nozarē, alternatīvās degvielas un AER tehnoloģiju izmantošanas veicināšanu

atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas efektivitātes uzlabošanu un SEG emisiju samazināšanu

resursu efektīvu izmantošanu un SEG emisiju samazināšanu, ilgtspējīgu resursu izmantošanu lauksaimniecībā

SEG emisiju samazināšanu un CO₂ piesaistes palielināšanu zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības sektorā

fluorēto siltumnīcefekta gāzu izmantošanas samazināšanas veicināšanu

nodokļu sistēmas zaļināšanu pievilcīguma energoefektivitātes un AER tehnoloģiju uzlabošanai

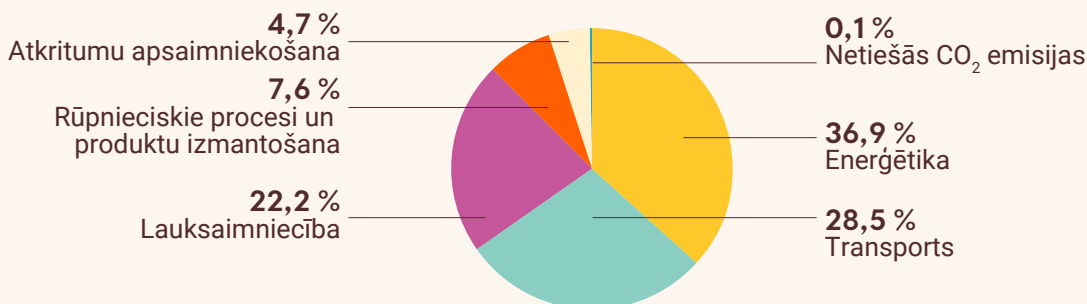

sabiedrības informēšanu, izglītošanu un izpratnes veicināšanu

Kā tas skars mazos un vidējos uzņēmumus?

Saskaņā ar 2020. gadā iesniegto inventarizāciju 2018. gadā lielākie SEG emisiju avoti Latvijā, neskaitot ZIZIMM, bija enerģētikas, transporta un lauksaimniecības sektors.

Lielākie SEG emisiju avoti 2018. gadā

Nemot vērā ES kopējos SEG emisiju samazinājuma mērķus un Latvijas noteiktās līmeņatzīmes NEKP, tieši šajās nozarēs strādājošajiem uzņēmumiem būs jāmaina darbības modeļi, pievēršot lielāku uzmanību ne vien atjaunīgo energoresursu izmantošanai uzņēmuma darbības nodrošināšanai, bet arī pārejot no ar fosilo kurināmo darbināma autoparka uz ar elektrību darbināmiem transporta līdzekļiem jau tuvākajā laikā vai ūdeņraža transporta līdzekļiem tālākā nākotnē. Arī lauksaimniecības nozares uzņēmumi saskarsies ar būtiskiem izaicinājumiem, lai samazinātu SEG emisiju apjomu gan lopkopībā, gan zemkopībā, aizvien palielinoties bioloģiskās lauksaimniecības nozīmei un ES atbalstam. [13]

NEKP kalpo par ceļakarti arī Latvijas mazajiem un vidējiem uzņēmumiem darbības modeļu un investīciju plānošanai. Pašlaik Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM), Satiksmes ministrija (SM) un Ekonomikas ministrija (EM) strādā pie vairākām valsts programmu iecerēm, kas kalpos par atbalstu transformācijas procesa atvieglošanai, apzinoties reālo situāciju Latvijas tautsaimniecībā. Tomēr pirmie rezultāti ir gaidāmi ne agrāk par 2022. gadu – pēc lielākas skaidrības ar Atveseļošanās un noturības mehānisma (ANM) ietvarā atbalstāmajiem projektiem. [13]

Pašlaik Latvijā esam Zaļā kursa un pakārtoto stratēģiju un ES taksonomijas iniciēto uzņēmējdarbības modeļu izmaiņu sākuma posmā, jo īpaši, runājot par MVU segmentu. Tomēr kopējais vektors ir skaidrs – izmaiņas ir neizbēgamas gan no obligāto valsts iestādēm iesniedzamo pārskatu, paredzot katra uzņēmuma SEG emisiju novērtējumu, gan no finansējuma pieejamības viedokļa, jo īpaši ES grantu programmās un komercbanku finansējuma produktos. Tomēr pārejai ir jābūt racionālai, neradot riskus jaunai “ēnu ekonomikai”, šoreiz klimata un vides jomā.”

Vladlens Kovaļevs

interesu pārstāvības biroja VA Government
vadošais partneris

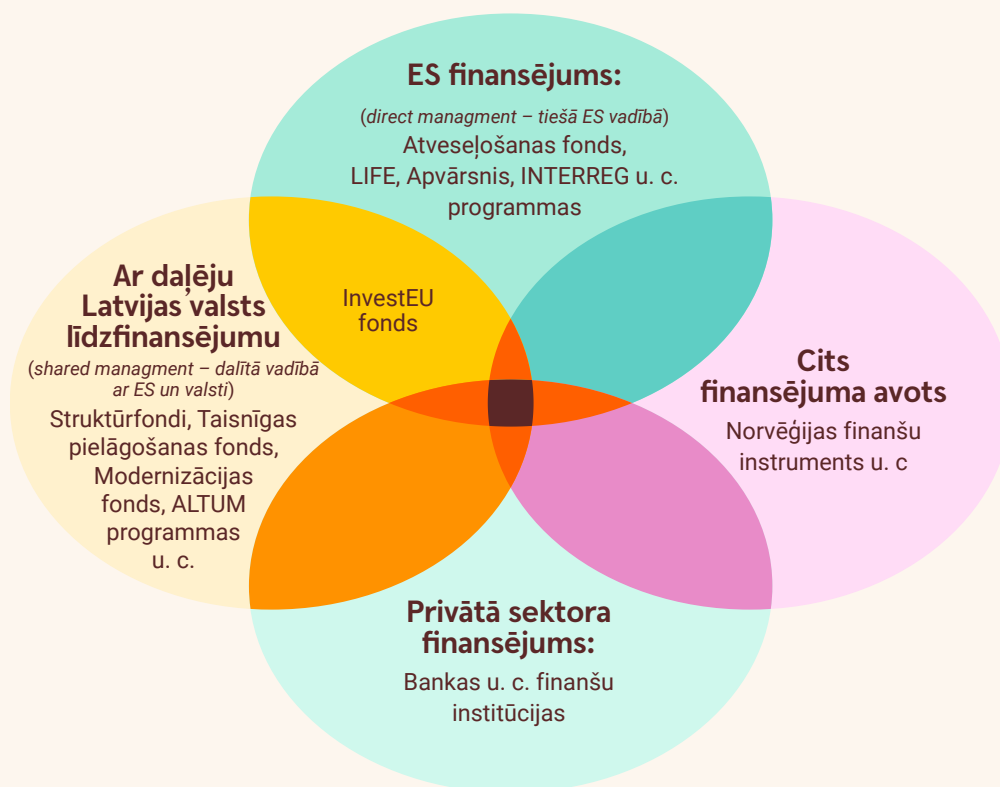

Finansējums ilgtspējīgu risinājumu ieviešanai

Dažkārt valda uzskats, ka tikai lieliem uzņēmumiem ir pieejami resursi ilgtspējīgu risinājumu ieviešanai, taču tā īsti nav. Arvien vairāk gan privātais, gan valsts sektors piedāvā dažādus finanšu risinājumus tieši MVU, lai tie spētu ieviest ilgtspējas principus savā biznesa praksē. Atbalstu var iedalīt četros galvenajos virzienos – ES, valsts, privātā sektora un finansējums no citiem avotiem.

Kā neapjukt ES, valsts un privātā finansējuma likločos?

Svarīgi saprast, ka MVU nav jāizvēlas tikai viens finanšu atbalsta virziens, bet uzņēmumi var izmantot visas četras iespējas. ES finansējums ir tie finanšu avoti (finanšu instrumenti vai granti), kurus piedāvā un tieši administrē ES institūcijas (Eiropas Komisija, Eiropas Investīciju banka, dažādas ES aģentūras). Valsts finansējums ir tie finansējuma avoti, kurus administrē Latvijas valsts (izmantojot attīstības finanšu institūciju ALTUM, LIAA u. c.), nereti izmantojot ES līdzfinansējumu. Savukārt privātā sektora atbalsts tiek nodrošināts ar komercstruktūru (pārsvārā banku, bet arī riska kapitāla fondu, privāto investoru, biznesa eņģeļu u. c.) finanšu līdzekļiem.

Eiropas Savienības finansējums

ES atbalsts ir pieejams, izmantojot finanšu instrumentus (finanšu atbalsts pārsvarā ir ilgtermiņa un atmaksājams) vai grantus (finanšu atbalsts pārsvarā ir īstermiņa un nav atmaksājams). Atbalsta ietvaru veido ES finanšu politika, kas tiek realizēta Latvijā. ES finansējuma jautājumi kļuvuši īpaši aktuāli 2021. gadā, jo šis gads iezīmē nākamā ES daudzgadu (2021.–2027.) budžeta sākumu ar jaunu ietvaru un ieguldījumu prioritātēm.

Kā iepriekš iezīmēts, Eiropas zaļais kurss ir ES izaugsmes un attīstības stratēģija, kas ietver klimatrīcības iniciatīvas un arī finansiālo atbalstu, lai arī MVU spētu īstenot kopējos ES klimata mērķus. Lai atbalstītu pāreju uz Zaļo kursu, ES piedāvā vairākas programmas – gan grantu, gan finanšu instrumentu (aizdevumu, garantiju u. c.) veidā.

Eiropas zaļā kursa iespējas Latvijas MVU –
30 % no visiem projektiem jābūt “zaļajiem projektiem”;
 ≈ 10 miljardi – kopējais ES finansējums Latvijai 2021.–2027. gadam;
 ≈ 3 miljardi – finansējums Eiropas zaļā kursa īstenošanai Latvijā. [14]

 Atveseļošanas un noturības fonds. Lai mazinātu Covid-19 izraisītās pandēmijas ekonomiskās un sociālās sekas un stimulētu Eiropas ekonomiku, ES ir vienojusies par Atveseļošanas un noturības mehānismu (ANM), kas palīdzēs veidot modernāku un ilgtspējīgāku Eiropas ekonomiku. Tas piešķirs grantus un aizdevumus dalībvalstīm 672,5 miljardu EUR apmērā reformām un investīcijām, kas iet roku rokā ar zaļo un digitālo pāreju. Vismaz 37 % no izdevumiem jāpiešķir videi draudzīgām investīcijām, tādējādi sagatavojot dalībvalstis ilgtspējīgai atveseļošanai. Saskaņā ar ANM Latvijai ir paredzēti 1,82 miljardi eiro grantiem. Latvijā paredzētas investīcijas izmešu samazināšanai transporta sektorā: Pierīgas Vision 0 plāns – 295 milj. EUR apmērā, ražošanas zaļināšanai, atjaunīgo resursu ieviešanai un energoefektivitātes paaugstināšanai – 231 milj. EUR apmērā, elektrības tīkla modernizēšanai – 80 milj. EUR apmērā, glābšanas dienestu kapacitātes palielināšanai – 36 milj. EUR un vides adaptācijai (pretplūdu pasākumiem) – 32 milj. EUR. [15] Ar plašāku informāciju iespējams iepazīties [ES Fondi](#).

 Programma Apvārsnis Eiropa. Šī ir ES pētniecības un inovācijas programma (2021.–2027. gadam), kas turpinās līdzšinējo programmu Apvārsnis 2020. Tās ietvaros MVU sadarbībā ar pētniekiem var iesniegt projektus un saņemt 70 %–100 % līdzfinansējumu no ES. Projekti parasti ietver inovatīvu, augstas pētnieciskās intensitātes un jaunus tirgus veidojošas (*breakthrough*) tehnoloģijas. Taču jāpatur prātā, ka šajā programmā ir ļoti liela konkurence, jo pieteikumi

jāiesniedz EK programmas portālā un tos izskata Eiropas Komisijas un industrijas ekspertu panelī, un Latvijas MVU ir jākonkurē ar citiem MVU visā Eiropas Savienībā. Papildu informācija pieejama [Valsts izglītības attīstības aģentūrā](#).

LIFE programma ir finanšu instruments vides kvalitātes un klimata pārmaiņu inovatīvu un ilgtspējīgu uzlabojumu veikšanai. Tas ir veids, kā privātie uzņēmēji var veikt jaunu produktu vai tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu. Latvijā šo programmu administrē Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, un papildu informācija pieejama [Life programmas mājas lapā](#).

Atbalstu no LIFE programmas vairāk nekā miljona eiro apmērā saņēmis kāds Latvijas jaunuzņēmums, kas izstrādā ekoloģiskas krāsu receptes, ko piedāvāt lielajiem ražotājiem.

Uzņēmuma biznesa modeļa pamatā ir nepieciešamība radīt dabīgu krāsu ķīmisko sastāvu saskaņā ar jaunu ES regulu (Biocīdo produktu regulu). LIFE atbalsts palīdzēja izpētīt un ieviest jauno, videi draudzīgo krāsu tehnoloģiju.”

Mārtiņš Zemītis

Eiropas Komisijas (EK) pārstāvniecības Latvijā ekonomikas padomnieks

INTERREG, URBACT IV, INTERACT programmas nodarbojas ar sadarbības veicināšanu un zināšanu apmaiņu starp reģioniem un pilsētām dažādās ES valstīs. Ar šo programmu palīdzību MVU var veidot, piemēram, partnerības projektus ar NVO vai MVU Zviedrijā zaļās pārejas veikšanai. Papildu informāciju iespējams saņemt [INTERREG mājas lapā](#), [URBACT IV mājas lapā](#), [VARAM mājas lapā](#) par [INTERACT](#) programmu.

Ar daļēju Latvijas valsts līdzfinansējumu

- Struktūrfondi.** ES struktūrfondu mērķis ir izlīdzināt attīstības atšķirības starp dažādām ES dalībvalstīm, veicinot ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju. Struktūrfondu ietvaros atbalstu savu projektu īstenošanai, kas atbilst ES un valsts prioritātēm, var saņemt arī uzņēmumi, parasti 30 %–50 % apmērā no projekta izmaksām. Struktūrfondi ir finansējums no ES budžeta, kas nodoti dalībvalstu pārziņā saskaņā ar “partnerības līgumu”. Sākot ar 2021. gadu, 30 % no visiem struktūrfondu projektiem ir jābūt “zaļajiem projektiem”. [15] Struktūrfondu finansējums lielākoties ir granti, tātad neatmaksājams mērķfinansējums. Latvijā vadošā iestāde darbā ar struktūrfondi ir Finanšu ministrija, un plašāk par struktūrfondu iespējām var iepazīties vietnē ESfondi.lv.

- AS Attīstības finanšu institūcija ALTUM** atbalsta programmas energoefektivitātei un ESKO. ALTUM ar finanšu instrumentiem (aizdevumiem, garantijām, ieguldījumiem riska kapitāla fondos u. c.) nodrošina finansējumu jomās, kuras valsts ir noteikusi kā svarīgas un atbalstāmas, un kurās pietiekamā apjomā nav pieejams kredītiestāžu finansējums. Programmu īstenošanai tiek izmantots Latvijas un ES fondu finansējums. Ar aizdevumu energoefektivitātei un ESKO uzņēmums var finansēt savu energoefektivitātes uzlabošanu, tostarp:
 - Energoefektivitāte – iekārtu un elektroierīču maiņa, enerģijas rekuperācijas iekārtas, LED apgaismojums, siltumapgāde (vismaz 5 % energoresursu ietaupījums).
 - Ilgtspējīgs transports – mobilitāte, elektroauto, biogāzes transports.
 - Atjaunīgā enerģija – saules paneļi un kolektori, koģenerācijas iekārtas, vēja turbīnas, hidroenerģija, biomasas katlu mājas.
 - Zaļās ēkas – tikai nedzīvojamām ēkām, ja jaunbūvēm apkurei gadā < 40 kWh/m² vai renovācijā samazina enerģijas patēriņu vismaz par 25 %.
 - ESKO – energoservisa kompānijām pieejams aizdevums (kopumā 15 miljonu EUR apmērā) energoservisa pakalpojuma sniegšanai uzņēmumiem un privātpersonām. Katra iekārta vai projekts nav atsevišķs kredīts, bet pievienojams kopējam apstiprinātajam kredīta apjomam (portfelim).
 - Var refinansēt pēdējo 2 gadu laikā veiktās investīcijas un finansēt lietotu iekārtu iegādi. [16]

► **Papildu informācija pieejama ALTUM mājas lapā**

Mēs redzam, ka eksporta tirgos pieaug pieprasījums pēc videi draudzīgu principu ievērošanas praksē, tātad Latvijas MVU saņem spiedienu no klientiem. Atbalsta programmu klāsts ir pietiekami plašs, lai rastu risinājumu vairumam uzņēmēja situāciju. Jāatceras arī fakts, ka konkurenti neguļ ne vietējā tirgū, ne eksporta tirgos, tāpēc jārikojas jau šodien, lai veicinātu sava uzņēmuma ilgtspējīgu attīstību. Pretējā gadījumā pēc gada, pieciem vai desmit šis uzņēmums var zaudēt savu konkurētspēju un iespēju pelnīt.”

Edgars Kudurs

ALTUM uzņēmumu energoefektivitātes departamenta vadītājs

Taisnīgas pārkārtošanās fonds (*Just Transition Fund*). Par šī fonda detaļām vēl tiek diskutēts šīs grāmatas tapšanas brīdī (2021. gada maijā), taču tā ietvars ir skaidrs. Fonds tiek veidots, lai ES dalībvalstis spētu labāk pielāgoties Zaļā kursa prasībām un veikt nepieciešamās izmaiņas savām darbībām. Latvijai fonds atbalstīs piecus prioritāros virzienus: [17]

- 1) kūdras nozares virzību uz klimatneitralitāti, veicinot pētniecību un inovācijas, kā arī teritoriju rekultivāciju;
- 2) uzņēmējdarbībai nepieciešamās publiskās infrastruktūras attīstību, veicinot pāreju uz klimatneitrālu ekonomiku industriālajās zonās ar lielu energopatēriņu;
- 3) uzņēmējdarbības “zaļināšanas” un produktu attīstības pasākumus;
- 4) bezizmešu mobilitātes veicināšanu pašvaldībās;
- 5) prasmju attīstības, pilnveides un pārkvalifikācijas piedāvājuma attīstīšanu.

Šajā fondā Latvijai būs pieejami ap 250 miljoni eiro. Plašāku informāciju par pieteikšanās procesu iespējams saņemt [Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijā](#) un [Izglītības un zinātnes ministrijā](#).

Modernizācijas fonds. Šis ir jauns finanšu instruments, lai atbalstītu investīcijas Latvijas virzībā uz klimata politikas mērķu sasniegšanu. Potenciālie investīciju virzieni ir enerģētikas sistēmu modernizēšana, energoefektivitātes palielināšana un taisnīgas pārejas veicināšana. Līdz 2021. gada 1. jūlijam tiks izstrādāti Modernizācijas fonda darbības noteikumi, ņemot vērā Latvijas Nacionālajā enerģētikas un klimata plānā 2021.–2030. gadam noteiktos pasākumus. Latvijā fondu pārvalda Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM), un plašāka informācija pieejama [VARAM mājas lapā](#).

InvestEU fonds. Šo ES finanšu instrumentu Latvijā šobrīd administrē ALTUM, līdz ar to konkurence par atbalstu saņemšanu ir tikai Latvijas MVU starpā. Ar ALTUM un Swedbank starpniecību MVU var pieteikties divām atsevišķām programmām:

- EaSI – atbalsts mikrouzņēmumiem;
- COSME – garantijas maziem un vidējiem uzņēmumiem;

► **Papildu informācija pieejama ALTUM kā arī Swedbank mājas lapā**

ALTUM administrētās programmas vēl nav izsmeltas, tādējādi MVU šī ir laba, “tuvu mājām” iespēja saņemt papildu garantijas, jo pieteikumus izskata vietējās Latvijas kredītkomitejas.”

Mārtiņš Zemītis

Eiropas Komisijas (EK)

pārstāvniecības Latvijā ekonomikas padomnieks

Cits finansējums

Latvijā arī ir pieejams **Norvēģijas finanšu instruments**. Programmas mērķis ir veicināt augstas vērtības produktu radīšanu un ilgtspējīgu komersantu izaugsmi “zaļās” inovācijas, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas un dzīves kvalitāti atbalstošas tehnoloģijas jomā. [18] Latvijā programmu administrē Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (LIAA). Papildu informācija pieejama [Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā](#).

Privātā sektora finansējums

Swedbank finansēšanas produkti ilgtspējīgai uzņēmējdarbībai

Lai arī sekmīgai pārejai uz klimatneitrālu tautsaimniecību būs nepieciešams būtisks publisko investīciju apjoms, pāreja nebūs iespējama bez privātā sektora iesaistes. Privātajam finanšu sektoram būs svarīga loma tautsaimniecības un zaļās pārejas finansēšanā.

- **Kredīts atjaunīgās enerģijas ražošanai uzņēmumiem:**
 - Saules paneļu, vēja turbīnu vai zemes siltumsūkņa iegādei, enerģijas pašpatēriņam.
 - Līdz 25 000 EUR, bez nodrošinājuma.
 - Fiksēta procentu likme – 5,9 %.
- **Auto līzings videi draudzīgiem auto:**
 - Likme 1,49 % + 6 mēnešu *EURIBOR* – izvēloties elektromobili vai automašīnu ar īpaši zemu izmešu līmeni ($CO_2 \leq 95$ g/km pēc *WLTP* metodoloģijas).
 - Likme 1,89 % + 6 mēnešu *EURIBOR* – izvēloties hibrīdauto vai mazlitrāžas iekšdedzes dzinēju automašīnas (CO_2 96–130 g/km pēc *WLTP* metodoloģijas).
 - Piedāvājums ir spēkā, iegādājoties jaunu/mazlietotu auto pie Swedbank auto sadarbības partneriem.

Papildus saimnieciskajiem ieguvumiem, pozitīva ietekme uz vidi un klimatu ir uzņēmuma reputācijas jautājums, piemēram, situācijā, kad uzņēmuma attīstības projekta finansējums tiek piesaistīts Swedbank Grupas emitētajām Zaļajām obligācijām. Šis finansējums pieejams atjaunojamās enerģijas projektiem,

energoefektivitāti veicinošiem nekustamā īpašuma projektiem, ilgtspējīgai mežu apsaimniekošanai, bioloģiskajai lauksaimniecībai, atkritumu pārstrādes un apsaimniekošanas projektiem, kā arī tīras enerģijas transporta projektiem. Jomu kritēriji detalizētāk ir aprakstīti [Swedbank Zaļo obligāciju ietvarā](#).

Mūsu skatījumā finansējuma sasaiste ar uzņēmējdarbības ietekmi uz vidi un sabiedrību ir pakāpenisks transformācijas process. Uzņēmējiem vispirms nepieciešama palīdzība spert soļus vajadzīgajā virzienā. Tuvākajos gados banku pieeju kreditēšanai raksturo atbalsts zaļajām iniciatīvām – ar īpašiem finanšu instrumentiem, zināšanām, kā arī kvalitatīvu datu ieguvī par klienta vides ietekmi.”

Lauris Mencis

Swedbank, AS, Uzņēmumu pārvaldes vadītājs, valdes loceklis

Kā pēc iespējas efektīvāk apgūt ES, valsts un privātā sektora finansējuma iespējas?

Daži praktiski scenāriji ^[6]

- **Inovatīvs būvniecības uzņēmums**

Strauji augošs Latvijas MVU, kas ražo inovatīvus būvniecības materiālus, kopā ar pētniekiem no universitātēm Latvijā un Norvēģijā pieteicās Eiropas Savienības Apvāršņa programmā, lai pilnveidotu sava produkta tehnoloģisko risinājumu un uzlabotu tā konkurētspēju. Ņemot vērā milzīgo konkurenci visas ES mērogā, projekts par dažiem punktiem atpalika no uzvarētājiem, bet saņēma tā saukto *Seal of Excellence*.

Šis statuss sniedza iespēju projektam saņemt 50 % finansējumu no ES struktūrfondiem un bez konkursa. Atlikušos 50 % uzņēmums finansēja no kredītiestādes līdzekļiem. Savukārt bankai garantiju izsniedza valsts attīstības institūcija ALTUM InnovFin programmas ietvaros, tādējādi samazinot projekta risku. Uzņēmumam tas nozīmēja labākus kredītprocentus, mazāku nodrošinājumu un mazāku pašu līdzdalību finansējumā, atstājot vairāk līdzekļu citu attīstības projektu īstenošanai.

- **Eksportējošs elektronikas uzņēmums**

Stabili augošs un 95 % eksportējošs Latvijas elektronikas uzņēmums ar savu inovatīvo, augstas tehnoloģiskās gatavības mākslīgā intelekta produkta prototipu bija sekmīgs ES Apvāršņa programmas Eiropas Inovāciju padomes projektu konkursā, iegūstot vairāku miljonu EUR grantu un pašu kvazikapitāla (*quasi-equity*) veidā produkta attīstīšanai un virzīšanai tirgū.

Uzņēmums pēta iespējas izmantot jaunveidojamo Panbaltijas kapitāla fondu, finansētu no ES struktūrfondiem un Eiropas Atveseļošanas un noturības mehānisma, lai sagatavotos finansējuma piesaistīšanai no uzņēmuma akciju pirmreizējas kotēšanas (*IPO*) biržā.

Izmantotie avoti

1. [ES un Parīzes nolīgums: virzība uz klimata neitralitāti](#), Eiropas Parlaments, 28.11.2019.
2. [Paris Agreement: Council transmits NDC submission on behalf of EU and member states](#), Council of EU, 18.12.2020.
3. [U.S., EU kickstart renewed climate change cooperation with first call](#), Reuters, 21.01.2021.
4. [Paris Agreement](#), European Council
5. [Prezentācija - Kāpēc Eiropas zaļais kurss ir svarīgs?](#) Mārtiņš Zemītis, 13.03.2019.
6. [Saruna ar Mārtiņu Zemīti](#), Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā ekonomikas padomnieku
7. [EU Taxonomy for sustainable activities](#), European Commission
8. [The EU Taxonomy](#), Eiropas Komisija, 2020
9. [Kompetences sadalījums Eiropas Savienībā](#), EUR-LEX
10. [Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam](#), Informatīvais ziņojums, 2019. gads
11. [Latvijas nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.–2030. gadam](#), Rīga, 2020
12. [Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030. gadam](#), likumi.lv, 04.02.2020.
13. [Saruna ar Vladlenu Kovaļevu](#), interešu pārstāvības biroja VA Government vadošo partneri
14. [Eiropas zaļais kurss, Mūsu mērķis: panākt, lai Eiropa kļūtu par pirmo klimatneitrālo pasaules daļu](#), Eiropas Komisija
15. [Eiropas Atveseļošanas fonds](#), Finanšu ministrija, 17.05.2021.
16. [ALTUM](#), 17.05.2021.
17. [Taisnīgas pārkārtošanās fonds Latvijai](#), Latvijas Pašvaldību savienība Norvēģijas finanšu instrumenta 2014.–2021. gada plānošanas perioda programma, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, 02.12.2020.